

յանդ գներ մաքառել սոյն կենդանեաց միոյն գէմ, խառիւ պատմոյ կ'ենթարկուէր : Վերջապէս վայրենութիւնն այն աստիճանի հասած էր, որ եթէ մէկը ճամբու վրայ յովաղէ մը պատառուէր, կամ եղջերուի մը եղջիւրներս վը վիրաւորուէր, մեռներ, իսկոյն դանազան հիւանդներ վրան հասնելով անոր արիւնով կը լուացուէին և ան յագօթէն կը խմէին անկէ : Ասիւգուլան կը մտայթէր, որ Հռովմէական ժողովուրդն մի և եթ գլուխ ունենար, որպէս զի կարենար մէկ հարուածով դամենքն ՚ի մահ մատնել : Սոյն այս կայսրն՝ կրկին խաղաւց համար պահուած առիւծներն մարդոյ մտով կը կերակրէր : Երբն սկսած էր մինչև անգամ կենդանի մարդկանց մարմիններն կերցընել : Գիպտացիի մը, որ իւր գիշակերութեամբ ու օրկրամարութեամբն իրատանուանի եղած էր : Տիտոս՝ իւր Վեսպասիանոս հոր տօնախմբութիւնն փառաւորելու համար, երեք հազար հրէանէր գաղաններու լայիւր առաւ : Երբ Տիրերիտոս կը յորդորէին որ գէթ ալ մահուան վճիռ տայ իւր բարեկամներէն միոյն, զոր բռնտերու մէջ գրեթէ բոլորովին մաշեցուցած էր. «Այ տախալին հաշտուած չեմ նորա հետ», պատասխանեց սոյն բռննակալն, այնպիսի խտրով մի. որ իսկապէս կը յայտնէ Հռովմէական ոգին — :

Վրեթէ հասարակ բան մի եղած էր նոցա մէջ սպանանել մի անդամէն հինգ, վեց, տասը և մինչև քսան հասար հոգի ամեն կարգէ, ամեն աղգէ և ամեն հասակէ, որք բաւական էր թէ կասկածաւոր ընէին կառաւարութեան առջեւ. իսկ այս զոհուածներու աղգականներն՝ իրենց տուները տերեւազարդ ճիւղերով զարդարելով, կուց ձեռքերն կը համբու-

րէին և այսպէս սոյն հանդիսից ներկայ կը ընէին : Վէժանի իննամեայ դուստրն որ չէր կամէր կատարել այս սովորութիւնը, կը հարցանէր թէ՛ արդեօք զինքն պիտի հարուածէ՞ն երբ բանտ տանին. նախ ըկեցաւ դահլճէն և ապա նորա ձեռքով սպանուեցաւ : Ահա այսքան էր Հռովմայեցւոց իրենց կրօնից տուած մեծարանքն : Արտի իշխանութեան Վասանակ (Տակիտոս կը ներկայացնէ զայս իբրեւ մի գեղեցիկ թատր) Վուսէն լծակի ափանց վերայ 19 հազար հոգի մենամարտելով զիրար սպանեցին Հռովմէական ժողովուրդեան զուարճութեան ու զբոսանացը համար. կուռեւէն յառաջ մարտիկներն ողջունեցին զկայսրն ասելով. «Կայսր, մահուան մերձ մարդիկ զքեզ կ'ողջունեն» : Խտր մը, արդարեւ այնչափ մեղի, որչափ ազդու :

(Շարունակէի.)

ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ

ՆՈՒԹԻՒՆ

Բարեմասնութիւններէ և դեղեցիկ յատկութիւններէ զուրկ անձինք ընդհանրապէս իրենց մէջ չարանախանձ ոգի մը կը սնուցանեն. ուստի երբ կը տեսնեն իրենցմէ աւելի արդիւնաւոր և օգտակար անդամներ մարդկութեւ, կը սխալն անարդ միջոյններով հաղածել և թկամ յաւաստեցնելու աշխատիլ և նոցա բարի անունը կամ համբաւը աղարատելու ջանալ : Այս օրինակ վատասիրտ անձինք ՚ի սկզբանէ անտի մեր Ազգին մէջ անպակաս եղած են և կարելի է ասել, որ մեր՝ ուրիշ աղգաց նկատմամբ յետ մնալուն ամենամեծ պատճառներուն մին ևւս այս է :

Մովսէս Թորենային, այս անգու-
ղական անձը, որ մեր Ազգին անունը
անմահացուցած է աշխարհի առջեւ,
չարասիրտ և օտարամոլ անձանց կողմա-
նէ ոչ միայն ի կենդանութեան շարու-
նակ տառապած է, այլ յետ մահուան
իւր ոսկորտիքը գերեզմանէն հանուե-
լով նոցա ձեռամբ ջուրը թափուած են
Ղազար Փարպեցին, որ Էջմիածնի նիւ-
թական շինութիւնը լրացնելէն ղկնի,
կը սկսի բարոյական բարեկարգութիւն
զգաղիլ, վանքի տգէտ միաբանից չար
նախանձը կը շարժէ իւր վերայ, որք
կը սկսին արախարակել Ղազարու ոչ
միայն գիտութիւնը, այլ և հաւատոյ
վարդապետութիւնը և ի վերջոյ կը
յաջողին արտաքսել վանքէն յափշտա-
կելով իւր բով ունեցած Յունարէն և
այլ գրքերն :

Այսպիսի օտարամոլ և նենգամիտ
անձինք այսօր ևւս մեր մէջ անպակաս
են, որք իրենց համար բան ու գործ ըլլած
են Ազգի լուսաւորութիւն և յառաջա-
գիմութեան նուիրեալ անձինքն հալա-
ծել իրենց գրգի ջողջախ հարուածնե-
րով և նոցա գիտութիւնը և հաւատը
կասկածելի ցուցնել յոչս հասարա-
կութեան. թէ և մէք աներկիստ եմք,
որ հասարակութիւն ողջամիտ մասը նոցա
վերայ կը ծիծաղի Այս կարգի անձանց
մէ տարածուած էր, այն սուտ համ-
բաւը, զոր Ազգ. լրագրերէն իմացանք
թէ՛ Ս. Աթոռոյս Միաբան Սրբ. Մե-
լքիսեղեկ վարդապետը Գերմանիա
գնացած է Աստուածաբանութիւն ու-
սանելու համար : Թէպէտ և մեք
այդ հնացեալ և փտտած գլուխներուն
պէս ոչ Գերմանիոյ անունէն և ոչ նո-
րա Աստուածաբանութենէն կը խրոս-
չիմք, այլ սակայն կը փութամք ասել,
որ այդ համբաւը սուտ է և չարամը-
տաբար հնարուած :

Այս խորամանկ ստութեան հն զի

նախնեան թէ ամուշելու երես և զգաղու
սիրտ ունին, կարգալով պատուական
Մարտի 1480 և 1481 թիւ թերթերուն
մէջ Պուրբեշէն և Ծորըշանէն ղրկուած
նամակներն, որոց մէջ ըսուած է ինչո՞ւ
համար գնացեր է և նկարագրուած է
թէ՛ նորա այցելութիւնը ինչ քաղցա-
կան օգուտներ ունեցած է և պիտի
ունենայ Մղոս - Վարաքիոյ ժողովը-
դեան համար, անշուշտ պիտի ամա-
չեն իրենց յերկրած ստութեան վե-
րոյ :

Թողով այս ամենը մի կողմ, կ'ա-
ւետենք այդ անձանց (աւելի ճիշդ է
ասել կը գութենք) թէ՛ Արժ. Մու-
րատեանցը շատ յառաջ ուսած է Աս-
տուածաբանութիւն ոչ ի Հռովմ,
կամ ի Գերմանիա, այլ մեր ամենասի-
րելի մօր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ
անարատ ծոյին մէջ և արդէն Ս. Ա-
թոռոյս Ժառան. Վարժարանին մէջ
«Հայկական Աստուածաբանութեան»
դաս կը տար ինքնին դաս առ դաս աշ-
խատասիրելով Թերեւս ցարդ յօգուտ
ընդհանուր Ազգին յիշեալ մեծ և ա-
մենակարեւոր աշխատութիւնը ի լոյս
ընծայուած լինէր, եթէ գոգաղդ-
դէպք մի չ'ընդհատէր այդ աշխատու-
թիւնը ամբողջ ութն ամիս Նորին
Հայրութիւնը անկողնոյ ծառայեցնե-
լով : Սակայն կը յուսամք՝ յԱստուած,
որ երբ Արժ. Մուրատեանցը կը վե-
րագաւնայ իւր այցելութենէն, կ'աւ-
բողջանէ ոկսած մեծ գործը և կը նը-
ւիրէ Ազգին ի փառս և ի պատիւ
Սուրբ Աթոռոյս, ի որպաճութիւն
Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Ե-
կեղեցւոյ, ի յառաջագիմութիւն Հայ-
-Եկեղեցականութեան և յօգուտ բո-
վանդակ Ազգին :

Որպէս զի մեր ասածներն շտու-
րուն, մանաւանդ վերոյնշանակեալ
ստութեան հեղինակներուն համար

անհիմն ենթադրութիւններ չը համարուին, կորեւոր կը դատինք Արթ. Մեղիսեզեի վարդապետի ըստ մասնեայ աշխատանքներով «Հովնական Աստուածաբանութենէն» հետեւեալ հաստատումը ընթերցողաց հաղորդել:

ԱՐԺԱՆԱԽՈՐԹԻՒՆ ԵՒ ԳԵՐԱԶԱՆՅՈՒԹՒՆ
ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԻՈՒԹԵԱՆ

Եկեղեցական պաշտօնի մեծութիւնը և գերազանցութիւնը կը ծագի և կ'երեւի — նախ՝ իւր քարոզած վարդապետութեան գերազանցութենէն, որ է « Իմաստ-նիւն ՚ի Տէր Կապարէից » ինչպէս գրուած է. « Զիմաստութիւն խօսիմ ընդ կատարեալս » . Ա . Կրն . Բ . 6 : Այսինքն այնպիսի իմաստութիւն, որ զմարդիկ այնքան կատարեալ կ'առնէ, որչափ կարող են լինել, ոչ թէ հարեւանցի կերպով, ոչ թէ առերեւոյթ, ոչ թէ ճշմարտութեան մի մասն միայն ստուգանելով, այլ համայն ճշմարտութիւնն, համայն կատարելութիւնն : Այս պաշտօնէն մեծ պաշտօն չը կայ : Եթէ մէկը՝ որ և իցէ առարկայի կամ նիւթի վրայ անսխալ ճանաչողութիւն կամ ճշմարտութիւն ունի, արդէն մեծ մարդ կը համարուի : Յիսուս Քրիստոս, Պիղատոսի առջեւ, թագաւորութիւնը և ճշմարտութիւնն վիպելն իրարու հետ կը զօդէ : Արդ՝ պաշտօնէի քարոզածն եւս պէտք է լինի ճշմարտութիւն, պէտք է լինի այն ճշմարտութիւնը, որ գերազայն է, այն ճշմարտութիւնը, որով կեանքը կը բացատրուի և կը կառավարուի, այն ճշմարտութիւնը, որով կ'ապահովուի Աստուծոյ և մարդոյ, Արարչին և աբարածոյն յարաբերութիւնը : Այս ճշմարտութիւնը քարոզէն աւելի ինչ մեծ դործ կարող է լինիլ, եւ աս նոյն

քարոզութիւնն իսկ հովուի պաշտօնն է :

Երբոր՝ պաշտօնի մեծութիւնը կ'երեւի այս տեղէն, որ հովուի քարոզած վարդապետութիւնը Աստուծոյ յայտնութիւնն է : Նորան հաւատարմութեամբ են պատգամները, այսինքն այն բաները՝ « Զոր ակն ոչ ետես եւ ունին ոչ լուաւ և ՚ի սիրտ մարդոց ոչ անկաւ, զոր պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց » . Ա . Կրն . Բ . 9 : Պաշտօնեայնէ ուրեմն Աստուծոյ անընդմիջական պատգամաբերն . « Որ ընդունի զձեզ, զիս ընդունի, և որ զիս ընդունի, ընդունի զառաքելն իմ » . Մարկ . Ժ . 40 :

Երբոր՝ կ'երեւի այն կետէն՝ որ պաշտօնեայն է Գործալից ԸՏ Աստուծոյ : « Զի Աստուծոյ գործակից եմք . . . » Եթէ ուրուք գործն, զոր շինեաց կայսցէ, վարձս առցէ, և եթէ ուրուք գործն այրեցի՝ տուժեցի, բայց ինքն կեցցէ, այլ այնպէս որպէս թէ՛ ՚ի հուր » . Ա . Կրն . Բ . 15 : Պաշտօնեայն գործակից է Աստուծոյ, որ հաճեցաւ համարաւոր լինել նորա հետ, կամ համեքաշխաւոր լինել նորա հետ և խօստացաւ աշխատիլ նորա համար և նորա ձեռամբ :

Զորոր՝ գերազանց է սոյն պաշտօնը, որովհետեւ հովուը կը քարոզէ, կ'աւետէ և կ'ընծայէ վրիպութիւնը : Եթէ այս պաշտօնը գաղափարաբանութեան պաշտօն լինէր և հովուը՝ Աստուծոյ կողմէն միայն նորա օրհնքը քարոզէր, նա պիտի կատարէր սոյն պարտքը թափաժութեամբ և սոսկմամբ, եւ սոսկայն այս պարտաւորութիւնը դարձեալ գերազանց պիտի լինէր : Բայց որովհետեւ Աստուած իրեն փառք համարեց ներքէն, նա սոյն ներողութեան պաշտօնի մէջ եւս փառք դրաւ, այսինքն փառաւորեց հովուի պաշտօնը : Այս պատ-